

haar stoffen koos uit den inhoud dier openbaring. De literaire hoofden, waarin wij dat zagen geschieden, waren het dramatische en het epische. En we zien, dat Bilderdijk welbewust het standpunt inneemt: de stof der openbaring bezielt den kunstenaar, maar bindt hem niet. De roeping der kunst is zelfs, boven haar momenten uit te stijgen tot hooger licht.

Nu rest nog de vraag: reikt de conclusie uit deze feiten ook tot den roman? Daar deze vraag met ziele spanning door enkelen onder ons is gesteld en zelfs ontkennend beantwoord uit overigen eerbiedwaardige motieven, moeten wij even nagaan, wat de roman eigenlijk is.

Het woord komt van het adverbium uit het volkslatijn *Romance*, wat beteekent: op romaanschen trant. Bedoeld werd daarmee een verhaal in verzen, in het Romaansch, dus een episch in de verhouding van Latijn en frankische volks taal vervaardigd in de vroege middeleeuwen, toen in de verhouding van Latijn en frankische volks taal in de literatuur de eerste regel, de tweede opvallende uitzondering was, zoo opvallend, dat uit de legening: gewoon — ongewoon hier een nieuw woord werd geboren, een nieuwe naam: een boek, een gedicht in de romaansche taal geschreven: een roman.

Daarnaast ontstonden ook proza-verhalen in denzelfden geest. De hoofdinhoud dezer romans bestond meestal uit wonderlijke gebeurtenissen, onmogelijke heldendaden en liefdesavonturen, waardoor hun invloed niet altijd onschadelijk was. Dat plaatste den roman in ongunstige positie tegenover het leerdicht en de ware geschiedenis. Zoo waarschuwt Maerlant met nadruk tegen deze romans.

In de 16de en 17de eeuw blijft de roman in dienst van een kunst van minderwaardig gehalte in de herders- en schelmenromans, waarin de zinnelijke liefde een hoofdrol speelt.

Ook de invloed dezer literatuur was terecht zeer verdacht. De onware roman werd gesteld tegenover een ware beschrijving of geschiedenis.

Toch heeft de 17de eeuw in Frankrijk ook heroïsche en nobele romans voortgebracht. Honoré d'Urfé heeft hem uit de barbarij opgebracht en aan de regels van het klassicisme onderworpen, d.w.z. voor den ridderroman de psychologische in de plaats gesteld. Hij heeft dus den roman voor het eerst den eisch gesteld, karakters te scheppen. d'Aubignac, een vijftig jaar later, zegt, dat de roman moet behandeld worden als heldendicht. „Men zal”, aldus d'Aubignac, „niet vreemd vinden, als ik de romans herleid tot den zelfden regel als de heldendichten, want ze zijn er slechts van onderscheiden door den versvorm. De geheele rest is eender: inventie, dispositie, uitvoering en versiering. In de 18de eeuw kwam Madl. De la Fayette opnieuw tot den roman met den eisch der psychologische waarheid. Le Sage maakte met zijn *Gil Blas* hem tot zedenroman en eischte begrijpelijke karakters. Tijdens de revolutie komt de filosofische roman op. Onder Montesquieu en Rousseau en op de grenzen van klassicisme en Romantiek ontstaat het intiemere genre met zijn natuurliefde en sentimentaliteit, tot de Romantiek den historischen roman schept: Scott, De Vigny, en Hugo, — de meesters in het genre in Engeland en Frankrijk, Toussaint en Schimmel ten onzent.

Ik kan hier in een paar bladzijden natuurlijk slechts enkele hoofdlijnen van de ontwikkeling van den roman geven, maar vast staat, dat hij, nadat in de 17de eeuw d'Aubignac hem zijn plaats heeft aangewezen, dien heeft weten te bewaren tot heden, zoodat het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* in deel XIII, kolom 978 deze definitie van het woord roman kan geven: „Naar de tegenwoordige opvatting, t.w. als ernstig kunstwerk, is de roman een verbeeld verhaal in proza, waarin de handelingen der personen in verband met hun karakter en innerlijk leven worden beschreven. De roman is het belangrijkste moderne epische of verhalende kunstwerk. De roman is in den grond niets anders dan een epos in proza.”²⁾

Zoo zien we dus, dat alleen het beeld van den roman in zijn lagere vormen een gemotiveerden

legenszin kan doen ontstaan in den roman die zich op Bijbelstof richt. Maar de erkenning van den roman in zijn hooger vorm als epische kunst in proza rechtvaardigt den Bijbelschen roman ook voor het strengste gericht van de calvinistische en historische traditie. Meer nog, zij komt tot dit letterkundig kunstgenre met den eisch, zijn verheven roeping in dezen naast de andere te kennen, een roeping uit misverstand en vooroordeel te lang onbeantwoord gebleven.

Het vreesgevoel voor de Schrift, dat bij de verschijning van „De Sjoenemietische” tot uiting kwam, was ongemotiveerd en berust ter laatste instantie dan ook op Schrift-over- en -onderschatting. Overschatting, alsof ze heilig zou zijn in dien zin, waarin God zelf en de symbolen van zijn heiligheid onder het oude verbond dat zijn. Onderschatting, alsof haar goddelijke hoogheid te overschaduwde of te overbouwen zou zijn door menschenwerk.

Neen, wat de Godgewijde menselijke wetenschap en kunst alleen kan, is dieper tot haar inleiden en haar verheerlijken, niet haar in de schaduw stellen of verdringen. Omdat ze Goddelijk is in menschenlijken vorm, zou alleen in menschenlijke verscholen Goddelijkheid haar kunnen doen wankelen. Wat sterveling beschikt daar over, dan alleen Hij, die het Centrum der Schrift is, en haar handhaaft, tot ze voor Zijn raadsplan niet meer noodig is?

Ik breng dan ook Prof. van der Schuit en Dr van Es voor hun negatief, Ds Klaarhamer, Ds van Arkel, Pastor Möller en den Heer P. van Nes voor hun positief getuigenis, inhoudend de mededeeling van hun opvatting in dezen, mijn dank en meen het in zijn motieven volkomen te waardeeren testimonium van wijlen Prof. Lindeboom, Ds Schoemakers, wijlen Prof. Bouwman, Dr Tazelaar en nog enkele anderen als weerlegt te mogen beschouwen.

Vooral de opmerking van Ds van Arkel in de Utrechtsche kerkbode getuigt niet alleen van religieuze, maar ook van aesthetische bewustheid in dezen.

SEERP ANEMA.

Een belangrijke notitie.

Onder de boekbesprekingen in „De Rotterdammer” van 12 Januari l.l. vond ik een boek voor onzen christelijken kring als ongeschikt genoemd, met een motiveering, die dankbare vermelding verdient.

Deze motiveering vormt het begin van de recensie en luidt aldus:

„In onze kringen wordt sterk gelet op de vereeniging van het ethisch en aesthetisch element in een roman. Steeds meer gaat, ook bij onze christelijke letterkundigen, de gedachte leven, dat niet-ethisch en aesthetisch onverdedigbaar is, m.a.w. dat een boek, in humanistische kringen geroemd om zijn letterkundige schoonheid, desondanks door ons, vanuit christelijk standpunt dus, wordt veroordeeld. Zoo bezien, en o.i. is dit het juiste standpunt, kan bovenstaand boek niet door ons worden aanbevolen...”

Hier wordt dus als juist erkend de opvatting, dat het ethische primair is boven het aesthetische en dat in het afkeurenswaardige op grond van geestelijk-zedelijke overwegingen een boek voor onze christelijke levensovertuiging geoordeeld is.

Een uitspraak, waarvan we dankbaar nota nemen, omdat ze steunt de houding, die ons blad altijd heeft voorgestaan.

C. T.

VRAGEN VAN GEESTELIJK EN ZEDELIIK LEVEN

Nogmaals: de Mattheüs-passion.

Een onzer lezers is nog niet bevredigd door wat ik, naar aanleiding van een vraag over het bijwonen van een uitvoering der Mattheüs-passion schreef. Beter gezegd: hij acht die vraag en haar beantwoording van minder belang. Hem houdt een andere bezig, die hij van groter en allesbeslissende betekenis acht. Deze namelijk: „of het wel geoorloofd is de heiligste dingen, zooals het lijden en sterven van onzen dierbaren Heere Jezus Christus, uit te beelden, hetzij dan in zang of op het toneel”. Hij meent, dat deze vraag, door wie zich tot den prijs van Jezus' schrikkelij lijden en sterven verlost weet van zijn zonde, nooit anders dan ontkennend beantwoord kan worden.

Bovendien is alle pogen van de kunst, om ons de kennis van dit groote mysterie bij te brengen, naar zijn oordeel ook geheel vruchteloos, omdat alleen de Heilige Geest het doet verstaan tot zaligheid.

Nu schreef ik, gelijk ik zei, vroeger reeds een en ander in deze rubriek, dat de hier gestelde vragen, de eerste ervan althans, raakt. Maar het is reeds lang geleden en wel vatbaar voor eenige aanvul-

ling. Daarom wil ik inzonder gaarne van eenig antwoord dienen.

Ik begin dan bij het laatste dat ik aanhaalde uit zijn schrijven: zijn bedenking, dat — laat me, om de bedoeling ruim te nemen, nu maar zeggen: de kunst toch nooit in staat is, om ons de rechte zaligmakende kennis van het lijden en sterven des Heeren Jezus Christus bij te brengen.

Natuurlijk kan de kunst dat niet. Dat kan, zoo als vrager zegt, de Heilige Geest en Hij alleen.

Doch daarmee is een compositie als de Mattheüs-passion nog allerminst veroordeeld. Onze vrager maakt zich door dit te meenen schuldig aan een zeer bedenkelijke fout, en die toch ver van zeldzaam is. Reden, waarom ik het van belang acht er even op in te gaan.

Hij vergeet namelijk, dat de Heilige Geest, om ons de zaligmakende kennis van Jezus' lijden en sterven bij te brengen, zich bedient van middelen. Het groote middel dat Hij daartoe gebruikt is het Woord Gods, het Evangelie: gelezen, gepredikt, onderwezen, en in welke andere vormen het meer tot ons komt. Nu moeten we er zeker ernstig voor waken, het middel nooit in de plaats te stellen of ook maar los te maken van den Werkmeester. Wie dat doet maakt het onvruchtbaar en wordt schuldig aan afgoderij.

Maar we moeten er niet minder voor op onze hoede zijn, het middel waardeloos te achten. Dat zou zijn ook den Werkmeester, dien het heilighet te gebruiken, smaadheid aan te doen en af te wijzen. In ootmoedige aanvaarding van de ordinaantien Gods voor onze zaligheid, hebben we beide den Werkmeester en het middel te eeren, ieder op zijn eigen plaats en in het door Gods Woord ons geopenbaarde verband.

Het is dus nooit: Niet door den Werkmeester, en wel door het middel; en evenmin niet door het middel, maar wel door den Werkmeester; maar altoos: door den Werkmeester, en in den weg der middelen waarvan het Hem behaagt zich te bedienen.

De vraag is nu, of ook een compositie als de Mattheüs-passion gerekend mag worden te behoren tot de middelen, waarvan de Heilige Geest zich wil bedienen, om bij ons aan te brengen, te verlevendigen of te verdiepen het besef van „wat het — om inzenders woorden te gebruiken — den Heere Jezus Christus heeft gekost om ons van onze zonden te verlossen.”

Het antwoord op die vraag kan natuurlijk in geen geval bevestigend zijn, als zulk een compositie reeds in zich zelf moet gebrandmerkt worden als een schending van „de heiligste dingen”.

Vrager is van oordeel, dat dit metterdaad het geval is. Hij zegt het met zooveel woorden, en versterkt dat zeggen nog door een uitvoering van de Mattheüs-passion op één lijn te stellen met een opvoering van „Hijden des Heeren op het toneel.”

Nu is deze gelijkstelling al aanstonds niet gewettigd.

Zekere verwantschap is er ongetwijfeld. In zóó verre namelijk als beide bedoelen het lijden des Heeren — het woord is van vrager zelf — „uit te beelden”.

Maar tusschen uitbeelding door woord en zang, al of niet ondersteund door muziek, en uitbeelding door nabootsing voor het oog is een groot verschil.

Wie bij het sterven van zijn vader of zijn moeder niet tegenwoordig was, zal zich innig dankbaar voelen voor het levendig en gevoelvol verhaal van hun laatste oogenblikken door een bloedverwant die er getuige van was, maar een toonematige nabootsing van hun verscheiden zou zijn gevoel van pietit diep krenken.

Soortgelijk, maar oneindig groter, is het verschil, toegepast op het lijden en sterven van onzen Heere Jezus Christus.

Duizenden Christenen die zich met weersin afkeeren van de bekende Oberammergauer Passionspiele, hebben daarom niet het minste bezwaar tegen het gaan hooren van een uitvoering der Mattheüs-passion. En zeer begrijpelijk. Want — en dit moet, dunkt me, alle bedenking bij vragen wegnemen — in het uitbeelden van Jezus' lijden en sterven met woorden, en zelfs met gezongen woorden, gaat de Heilige Schrift zelve ons voor. Denk, wat het eerste betreft, aan Jesaja 53 en de nauwkeurige, hier en daar inderdaad uitbeeldende verhalen van Jezus' lijden en sterven in de Evangelien, en aan tal van Messiaansche lijdenspsalmen.

Wat is dan ook de bediening des Woords gedurende de lijdensweken — zoo ze althans beaantwoordt aan haar bestemming — anders dan één eerbiedig pogen, om het lijden des Heeren, in woorden uit te beelden, en zoo levendig voor de aandacht der gemeente te stellen? En wat doet de gemeente zelve anders, als ze in haar psalm of met het vrije lied haar „amen” zegt op het Woord?

De christelijke dicht- en toonkunst hebben dan ook nooit geschroomd, ieder afzonderlijk of in samenwerking, het lijden des Heilands tot hun stof te kiezen. En het is de eere onzer Religie, dat we aan haar inspiratie op dit punt de schoonste scheppingen der kunst danken.

Natuurlijk moet daarbij de eisch gesteld, dat

woord, en
zang en
eenstemmi
den eerbied
stoffe eise
Doch in
passion wa
Althans
beschouwi
Die zijn te
zelve ontle
verhaal-ze
zangen we
Ik verzie
ondersche
B.

MUZ

De Grosse

Deze mi
ken, die e
uitvoeren
te Haarlem
11 Januar
en in sam
vereening
Van Tulde
vertolking

Ik hoop
boeken vi
versterkin
baspartij
te weinig
donker, g
bij van in
van gelijk

Tusschen
hier en d
slot van
Dat de al
verdient,
het onder
zeer in de
schijnt in
de sopran
gen soms
dan onze
tegen zijn
en-looper
in die p
komen in
den leide
zal zeker
wat strak
door een
Tls Geor

Deze d
voor wat
eritisch
in iedere
ander dat
die streef
dat er in
ken zijn,
ren voor
in de af

Daarbij
voor met
gewoond,
ken zijn,
voerings
wat was
solisten

Een fir
C. O. V.
er moet
uitsluiten
bele tijd
in de ha

Het ap
zeer ong
rijke rol
hooren

Natum
door Al
bestuur
een gebr
Oorspi
„Unvoll

Deze
beroemd
gisch en
zijn. Me
religieuz
het best
heeft) ni

Op 25
sche St
uitgevoe
grootte s
en daar
lange t
uitgegev

ne van eenig

ik aanhaalde
at — laat me
maar zeggen;
ons de rechte
en sterven des
gen.

Dat kan, zoo-
a Hij alleen.
e als de Mal-
ordeeld. Onze
enen schuldig
die toch ver-
k het van be-

lige Geest, om
ezus' lijden en
t van midde-
artoe gebruikt
e: gelezen, ge-
andere vormen
n we er zeker
it in de plaats
aken van den
het onvrucht-
lerij.

voor op onze
te achten. Dat
ien het helict
doen en af te
g van de ordi-
ebben we beide
eeren, ieder op
ods Woord ons

Werkmeester,
niet door
Werkmeester,
der, en in den
m behaagt zich

compositie als de
orden te behoo-
Heilige Geest
te brengen, te
besef van „wat
gebruiken — den
st om ons van

n natuurlijk in
alk een compo-
randmerkt wor-
illigste dingen“
metterdaad het
el woorden, en
een uitvoering
n te stellen met
Heeren op het

istonds niet ge-

tijfwel. In zóó-
het lijden des
ger zelf — „uit

woord en zang,
k, en uitbeelding
n groot verschil
r of zijn moeder
innig dankbaar
gevoelvol ver-
door een bloed-
naar een tooneel-
heiden zou zijn

der, is het ver-
erven van onzel

met weezin af-
rgauer Passions-
minste bezwaar
uitvoering der
pelijk. Want —

anking bij vrager
an Jezus' lijden
ls met gezongen
zelve ons voor.
in Jesaja 53 en
derdaad uitbeel-
en sterven in de
iaansche lijden:

des Woords ge-
te althans beant-
anders dan één
des Heeren, in
levendig voor de
En wat doet de
haar psalm of
t op het Woord?
unst hebben dan
zonderlijk of in
nds tot hun stof
r Religie, dat we
nt de schoonste

sch gesteld, dat

woord, en, zoo ze hij het woord zich aansluiten,
rang en muziek, naar inhoud en vorm in over-
eenstemming zijn met de Heilige Schrift en met
den eerbied dien de heilichheid en teederheid der
stoffe eischen.

Doch in dit opzicht kan er tegen de Mattheüs-
passion wel geen bedenking rijzen.

Althans niet — om het overige nu maar buiten
beschouwing te laten — wat de woorden betreft.
Die zijn toch van begin tot eind aan de Schrift
zelve ontleend. Sterker nog: het is het Evangelisch
verhaal-zelf, gelijk de Schrift het geeft, dat ge-
zongen wordt.

Ik vertrouw, dat vrager zal inzien, dat, bij juist
onderscheiden, hier inderdaad alle bezwaar wegvallt.
B. F.

MUZIKALE KRONIEK

De Grosse C-Moll-Messe van Mozart te Haarlem.

Deze mis is een van de mooiste klassieke wer-
ken, die een Christelijke Oratoriumvereniging kan
uitvoeren; de Christelijke Oratorium Vereniging
te Haarlem komt dan ook voor haar avond van
11 Januari de eer toe van een uitstekende keuze,
en, in samenwerking met de Haarlemsche Orkest-
vereniging, en de solisten Jo Vincent, Di Moorlag,
Van Tulder, Ravelli, de lof van een voortreffelijke
vertolking, onder leiding van George Robert.

Ik hoop dat dit koor nog eens een aanwinst mag
boeken van bassen; niet enkel omdat het aantal
versterking vraagt (dat óók), doch omdat er in de
baspartij, in de samenklank der bassen als geheel,
te weinig kleur zit. Een enkel zanger met een
donker, gedegen, dragend geluidstimbere kan daar-
bij van meer waarde zijn dan een dozijn stemmen
van gelijk en lichter karakter.

Tusschen de zang van alten en sopranen was
hier en daar te veel verschil, bijvoorbeeld in het
slot van het Credo: „Et vitam venturi saeculi“.
Dat de alten zich inhielden of ingehouden werden
verdient, waar zulks noodig is, alle lof; maar
het onderscheid, dat ik hier bedoel, zit niet zoo-
zeer in de sterkte als wel in de manier van zingen,
schijnt me meer een psychisch verschil tusschen
de sopranen en de alten als groep. De alten zon-
gen soms al te bescheiden, men zou zeggen nu en
dan onzeker van zichzelf. De sopranen daaren-
tegen zingen er met groot zelfvertrouwen op los,
en loopen daardoor gevaar te veel te domineeren
in die passages waar iets sterker naar voren
komen niet onverantwoord is. De paedagogie van
den leider die zijn muzikale span uitstekend ment,
zal zeker de juiste middenweg vinden door links
wat strakker aan de teugels te trekken, en rechts
door een bemoedigend woordje wat aan te sporen.
't Is George Robert wel toevertrouwd.

Deze dingen doen aan mijn groote waardeering
voor wat ik gehoord heb, niets af; wie met een
erlisch oor luistert, hoort zonder uitzondering
in iedere vertolking van moeilijk werk het een en
ander dat nog beter zou kunnen, en ieder dirigent
die streeft naar een vlekkelooze uitvoering, ervaart
dat er in het muzikale hoogland gevaarlijke plek-
ken zijn, waar men bijna niet zonder kleerscheu-
ren voorbij komt, al stort men dan niet direct
in de afgrond!

Daarbij komt, dat ik wel grootendeels schrijf
voor menschen, die de uitvoering niet hebben bij-
gewoond, doch dat degenen die wel erbij betrok-
ken zijn, gaarne ook eens iets hooren over de uit-
voeringspraktijk, en liefst nog wat anders dan:
wat was het toch prachtig, en: het koor en de
solisten zongen met toegewijdeheid en zoo voort...

Een financieel voordeeltje heeft de Haarlemsche
C. O. V. aan dit concert niet gehad, integendeel:
er moet geld bij. Dat is jammer, doch zal wel
uitsluitend geweten moeten worden aan de peni-
bele tijd die het geld uitgeven voor concerten niet
in de hand werkt.

Het aandeel van de solisten aan dit oeuvre is
zeer ongelijk; de sopraan heeft een zeer belang-
rijke rol, en de bas behoeft zich slechts te laten
hooren in het Benedictus-kwartet.

Natuurlijk werd de mis gezongen, zooals ze
door Alois Schmitt, in samenwerking met het
bestuur der Dresdensche Mozartvereniging tot
een geheel werd gecompleteerd.

Oorspronkelijk toch heeft men hier met een
„Unvollendete“ te doen.

Deze Grosse Messe is een van de vele, thans
beroemde, muzikale scheppingen, die na een tra-
gisch en duister lot, aan de vergetelheid ontruikt
zijn. Meer dan honderd jaar heeft men naar dit
religieuze werk van Mozart (met het Requiem
het beste wat hij aan kerkelijke kunst gepresteerd
heeft) niet omgekeken.

Op 25 Augustus 1783 werd deze mis in de Room-
sche St. Petruskerke in Salzburg voor het eerst
uitgevoerd. Anderhalf jaar later gebruikt Mozart
grootte stukken ervan voor een oratorium „David“
en daarmee was het lot van zijn schepping voor
lange tijd bezegeld. De fragmenten werden wel
uitgegeven, en de partituur werd wel opgenomen

in de verzameluitgave van Mozarts composities,
maar over het Sanctus en Benedictus, die niet
opnieuw gebruikt waren, bekommerde zich geen
sterveling. Tot 3 April 1901. Op die datum werden
de bekende fragmenten van de C-moll-Messe op-
nieuw uitgevoerd, aangevuld op de wijze als aan-
gegeven is in de door Schmitt bij Breitkopf &
Härtel gepubliceerde samenvatting. Merkwaardig-
erwijze vond die uitvoering plaats in een Luther-
sche kerk (te Dresden).

Specifiek Roomsche doet deze muziek ook niet
aan; Mozart schijnt in de tijd, waarin hij deze
mis opzette, vrij sterk onder invloed van Bach
en Händel te hebben gestaan. Er werkten trou-
wens meer vreemde invloeden. Het tweede deel
van het Gloria, n.l. „Laudamus Te“ is opera-
achtig aangepakt, en de overrijke coloratuur van
de sopraanzang kan licht zijn groote levendigheid
mede ontleend hebben aan Mozarts groote inter-
esse voor de Italiaansche opera. Daarnaast vindt
men in datzelfde Laudamus en in het eerste deel
van het Credo een motief van de „wereldsche“
Jupitersymphonie. Dat zat dus ook reeds in zijn
hoofd, want pas vijf jaar later, in 1788, werd deze
gecomponeerd.

Het is een bewijs voor Mozarts genialiteit, dat
hij naast zijn werken voor de opera en zijn in-
nerlijke bezigheid voor totaal andersoortige mu-
ziek zijn aandacht zoo kon concentreren op een
hij uitstek kerkelijk werk als de mis in C-moll
geworden is.

De invloed die anderen op hem hebben (en dat
zijn slechts de allergrootsten) reikt niet verder
dan tot zelfstandig componeeren in hun stijl, en
ontaardt nergens in overnemen.

Riemann heeft hem vergeleken met Schubert
en Mendelssohn; in zijn C-moll-Mis steekt hij veel
verder dan dezen af naar de diepte.

En hoe heeft Mozart nu zijn mis op 25 Augustus
1783 in Salzburg uitgevoerd, toen hij alleen het
Kyrie, Gloria, Sanctus en Benedictus klaar had,
en een stuk van het Credo? — Wie zal het
zeggen?

Schmitt onderstelt, dat hij het op dezelfde wijze
zal gedaan hebben als hijzelf, namelijk door het
fragment, dat af was, te completeeren met stuk-
ken uit vroeger door hem geschreven missen.

Dat is een onderstelling, die niet al te dwaas
is, maar meer is het toch ook alweer niet. Mozart
was bij tijden een geweldig vlug werker, en was
gewoon, zooals vele componisten, om op bestel-
ling te componeeren. Vlak na de uitvoering te
Salzburg heeft Mozart een buitengewoon drukke
tijd gehad door lesgeven en allerlei andere be-
slommeringen. Indien hij de ontbrekende gedeel-
ten van de mis toch nog heeft uitgewerkt, dan zal
dat grootendeels schetsmatig gedaan kunnen zijn,
en heeft hij misschien geen gelegenheid gevonden
aan het geheel behoorlijk aandacht te schenken.

Na 1785, toen hijzelf zijn mis geplunderd had
voor zijn oratorium (een haastbestelling) schijnt
hij er zichzelf ook nooit meer mee bezig te heb-
ben gehouden. Het Sanctus en Benedictus, twee
prachtgedeelten, die wel af waren vóór 1783, liet
hij eenvoudig liggen.

Het is dus geen wet van Meden en Perzen, dat
de Grosse Messe voorgoed uitgevoerd zal worden
in de vorm waarin Alois Schmitt haar gegoten
heeft.

Een voordeel is het, zoolang we geen verdere
aanwijzingen hebben, dat we op deze wijze een
volledige mis kunnen uitvoeren, en dat die mis
tenminste Mozartaansch gebleven is. Door Moz-
art is ze echter nooit zoo uitgevoerd; zelfs de
onderstelling van Schmitt laat weinig plaats voor
de toevalligheid, dat Mozart zijn fragmenten aan-
gevuld zou hebben met precies dezelfde gedeelten
uit vroeger werk als Schmitt daarvoor gekozen
heeft.

Zoo blijft de mogelijkheid bestaan dat de een of
andere historische vondst ons nog eens een uit-
voering doet geven van een Grosse Messe, af-
wijkend van de sedert 1901 door Alois Schmitt
gevestigde traditie. Terwille van de buitengewone
waarde kunnen we niet anders dan hopen dat dit
gebeuren zal.

JOH. LUIJKENAAR FRANCKEN.

ZENDING EN EVANGELISATIE

De Zending op de Synode.

II.

In een tweede en laatste artikel willen wij nog op
eenige zendingszaken, die op de synode te Mid-
delburg werden behandeld, de aandacht vestigen.

Allereerst richten wij het oog naar Soemba.
Daar werd de behoefte gevoeld aan een doops-
formulier, geschikt voor de Soembaneesche ker-
ken. Reeds was op de synode van Arnhem een
concept daarvoor aanwezig, ontworpen door de
Afzonderlijke vergadering van missionaire diena-
ren des Woords op Soemba. Men voelde echter
daar, dat dit concept nader moest worden onder-
zocht; Prof. Honig werd aangewezen om verschil-

lende wijzigingen en aanvullingen aan het oordeel
der broeders te Soemba te onderwerpen. Van die
taak heeft hij zich gekwetend, en het resultaat van
het onderling overleg is geweest, dat de synode
van Middelburg nu het Soembaneesche doopsfor-
mulier unaniem kon aanvaarden.

Het is een mooi stuk werk. Wel vertoont het een
eigen karakter, maar zooveel mogelijk volgt het
toch den gang van ons doopsformulier. Het ligt
voor de hand, dat de bestrijding van Westersche
ketterijen er in ontbreekt; zoo is ook een ver-
dediging van den kinderdoop hierin niet opge-
nomen. Het is een verblijdend teeken, en het wijst
op den voortgang van den missionairen arbeid op
Soemba, dat een eigen doopsformulier werd be-
geerd en kon worden verkregen.

Gaan wij nu naar Java, dan willen wij iets zeggen
over de gezangen-kwestie, of liever over het zingen
van psalmen en gezangen. Een paar jaar geleden
hebben wij aan deze kwestie in deze rubriek reeds
een paar artikelen gewijd, maar wij moeten er nu,
zij het ook kort, op terug komen.

Gelijk wij ons wellicht herinneren, had onze
zending op Java in samenwerking met de zending
op Oost- en Noord-Java een liederenboek samen-
gesteld, te zingen in alle Javaansche kerken, waar-
in echter maar enkele psalmen waren opgenomen,
verstrooid door den bundel heen, alsof zij als ge-
zangen op één lijn stonden met de andere liederen.
Daarlegen was Ds K. van Dijk, toen te Keboe-
men, in ernstig verzet gekomen. Op de synode van
Arnhem is zijn protest behandeld, maar over die
behandeling is hij zeer slecht te spreken geweest.

En te zijner verdediging had hij nu op de synode
van Middelburg een Apologie ingezonden, welke
voluit in de Acta is opgenomen.

Deze Apologie is een merkwaardig stuk, bij het
lezen waarvan men zich afvraagt, wat op de Arn-
hemsche synode in deze zaak zich heeft afgespeeld.
Ds van Dijk zegt ronduit, dat aan die synode een
verkeerd prae-advies gegeven werd, omdat som-
mige personen aan de synode een zeer onjuiste voor-
stelling van zaken hebben gegeven, zoodat de sy-
node er toe gekomen is, om een handeling op het
zendingsterrein, die duidelijk in strijd is met de
uitgesproken bedoeling onzer kerken, te sanctio-
neeren. In plaats dat die handeling werd afge-
keurd, werd het doen van Ds van Dijk berispt.

En nog zou Ds van Dijk zich die onrechtvaardige
beoordeeling hebben laten welgevalen, indien niet
de synode van Middelburg geroepen was opnieuw
een uitspraak te doen in de kwestie van wat in de
vergaderingen der Inlandsche gemeenten op het
zendingsterrein, onder voorgang van de missio-
naire predikanten zou worden gezongen. Wij weten
niet of deze Apologie op de synode is voorgelezen;
het schijnt mij toe, dat alleen de commissie voor
de zendingszaken er kennis van nam; maar wij
hopen dat onze kerken, met name in Friesland,
dit waardige stuk zullen lezen; het is voor ons
inderdaad een raadsel, dat te Arnhem over Ds van
Dijk zoo onjuist kon worden geoordeeld.

Maar wij laten deze kwestie nu maar verder
rusten, en gaan over tot hetgeen de synode inzake
het zingen op ons zendingsterrein besloot. Dit be-
sluit luidt volgens art. 217 als volgt:

„De commissie adviseert het voorstel der Afzon-
derlijke vergadering van missionaire predikanten
op Midden-Java aan te nemen en derhalve te be-
sluiten:

Te dat voorloopig in de godsdienstoefeningen op
het zendingsterrein gebruikt mogen worden het
psalmboek in de berijming van Ds van Dijk, en het
liederenboek, samengesteld door de verschillende
conferenties van zendelingen onder de Javanen; en

2e dat zij er op aandringt, dat de Afzonderlijke
vergadering van missionaire predikanten, in ver-
band met de synode van de Javaansche kerken op
Midden-Java, met de andere corporaties die onder
de Javanen arbeiden en met de Javaansche kerken
op Oost- en Noord-Java trachte te komen tot een
gemeenschappelijk liederenboek, waarin de 150
psalmen opgenomen zijn.”

Ds van Dijk had zich eerst met dit nu door
de synode aangenomen voorstel kunnen vereeni-
gen, maar was daarop later teruggekomen, zoodat
hij aan de synode voorstelde, dat alleen gebruik
gemaakt zou worden van de door hem op rijm
gebrachte 150 psalmen en „eenige gezangen“, ten-
minste voorloopig; en dat de Afzonderlijke verga-
dering van missionaire predikanten zou trachten te
komen tot een psalmboek, met eenige meerdere ge-
zangen, door de synode nader te beoordeelen.

Commissie VI, welke op de Middelburgsche sy-
node ook de zendingszaken onderzocht, bracht bij
monde van Ds Douma van Arnhem rapport uit
over deze beide voorstellen. Het schijnt ons toe,
dat dit rapport de beide voorstellen niet juist
heeft onderscheiden. Immers wij lezen in dat
rapport:

„Het verschil tusschen deze twee voorstellen ligt
hoofdzakelijk hierin:

1e de Afzonderlijke vergadering wenscht voor-
loopig beide gebruikt te zien...; Ds van Dijk
wenscht, dat voorloopig alleen gebruik gemaakt
worde van zijn psalmboek inclusief de 8 daarbij
opgenomen gezangen.”

Wij achten deze voorstelling in strijd met wat
de algemeene vergadering voorstelde en de sy-